Euroopa Parlament
2024-2029

Väliskomisjon

2025/2021(INI)

5.3.2025

RAPORTI PROJEKT

Põhja-Makedooniat käsitlevate komisjoni 2023. ja 2024. aasta aruannete kohta
(2025/2021(INI))

Väliskomisjon

Raportöör: Thomas Waitz

SISUKORD

lk

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK.....3

SELETUSKIRI 9

LISA: ÜKSUSED VÕI ISIKUD, KELLELT RAPORTÖÖR SAI SISENDMATERJALI.....11

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

Põhja-Makedooniat käsitlevate komisjoni 2023. ja 2024. aasta aruannete kohta (2025/2021(INI))

Euroopa Parlament,

– võttes arvesse stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingut, mille sõlmisid ühelt poolt Euroopa ühendused ja nende liikmesriigid ning teiselt poolt Põhja-Makedoonia[1],

– võttes arvesse Põhja-Makedoonia 22. märtsi 2004. aasta avaldust Euroopa Liidu liikmeks saamise kohta,

– võttes arvesse Euroopa Ülemkogu 16. detsembri 2005. aasta otsust anda Põhja-Makedooniale Euroopa Liidu kandidaatriigi staatus,

– võttes arvesse Euroopa Ülemkogu 19.–20. juuni 2003. aasta järeldusi, sealhulgas nende järelduste lisa „Thessaloníki arengukava Lääne-Balkani riikidele: ettevalmistused Euroopaga integreerumiseks“,

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. septembri 2021. aasta määrust (EL) 2021/1529, millega luuakse ühinemiseelse abi instrument (IPA III)[2],

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. mai 2024. aasta määrust (EL) 2024/1449, millega luuakse Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu[3],

– võttes arvesse komisjoni 5. veebruari 2020. aasta teatist „Ühinemisprotsessi tõhustamine – Lääne-Balkani riikide usutavad väljavaated saada ELi liikmeks“ (COM(2020)0057),

– võttes arvesse komisjoni 8. novembri 2023. aasta teatist „2023. aasta teatis ELi laienemispoliitika kohta“ (COM(2023)0690) ning sellele lisatud komisjoni talituste töödokumenti „North Macedonia 2023 Report“ (Põhja-Makedoonia 2023. aasta aruanne) (SWD(2023)0693),

– võttes arvesse komisjoni 8. novembri 2023. aasta teatist „Uus Lääne-Balkani majanduskasvu kava“ (COM(2023)0691),

– võttes arvesse komisjoni 20. märtsi 2024. aasta teatist laienemiseelsete reformide ja poliitika läbivaatamise kohta (COM(2024)0146),

– võttes arvesse komisjoni 24. juuli 2024. aasta teatist „2024. aasta aruanne õigusriigi kohta“ (COM(2024)0800), millele on lisatud komisjoni talituste töödokument „2024 Rule of Law Report – Country Chapter on the rule of law situation in North Macedonia“ (2024. aasta aruanne õigusriigi kohta – peatükk õigusriigi kohta Põhja-Makedoonias) (SWD(2024)0830),

[1] ELT L 84, 20.3.2004, lk 13, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2004/239(2)/oj.
[2] ELT L 330, 20.9.2021, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1529/oj.
[3] ELT L, 2024/1449, 24.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1449/oj.

– võttes arvesse komisjoni 30. oktoobri 2024. aasta teatist „2024. aasta teatis ELi laienemispoliitika kohta“ (COM(2024)0690), millele on lisatud komisjoni talituste töödokument „North Macedonia 2024 Report“ (Põhja-Makedoonia 2024. aasta aruanne) (SWD(2024)0693),

– võttes arvesse Põhja-Makedoonia reformikava, mille komisjon on heaks kiitnud 23. oktoobril 2024. aastal reformi- ja kasvurahastu raames,

– võttes arvesse Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo valimisvaatlusmissiooni 23. septembri 2024. aasta lõpparuannet 24. aprillil 2024. aastal Põhja-Makedoonias toimunud presidendivalimiste ja 8. mail 2024. aastal toimunud parlamendivalimiste kohta,

– võttes arvesse 13. detsembril 2023. aastal ja 18. detsembril 2024. aastal Brüsselis toimunud ELi ja Lääne-Balkani tippkohtumiste deklaratsioone,

– võttes arvesse 28. augustil 2014. aastal algatatud Berliini protsessi,

– võttes arvesse oma eelnevaid resolutsioone Põhja-Makedoonia kohta,

– võttes arvesse kodukorra artiklit 55,

– võttes arvesse väliskomisjoni raportit (A10-0000/2025),

A. arvestades, et Põhja-Makedoonial on olnud alates 2005. aastast ELi kandidaatriigi staatus ja riik lõpetas 2023. aasta detsembris edukalt sõelumisprotsessi;

B. arvestades, et Põhja-Makedoonia kodanike püüdlused saada ELi liikmeks on toonud kaasa märkimisväärseid edusamme demokraatia ja sotsiaal-majanduslike reformide osas, samal ajal kui ühinemisprotsessi takistatakse jätkuvalt erinevatel põhjendamata põhjustel;

C. arvestades, et Põhja-Makedoonia on usaldusväärne partner, kes on täielikult joondunud ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika järgi;

D. arvestades, et Põhja-Makedoonia peab vastu võtma veel pooleliolevad põhiseaduse reformid, et ühinemisläbirääkimised saaksid kiiresti alata;

1. kordab oma täielikku toetust Põhja-Makedoonia soovile ühineda ELiga;

2. tuletab meelde vajadust säilitada Euroopa integratsiooniprotsessi hoog ja usaldusväärsus; märgib, et Põhja-Makedoonia näitab jätkuvalt üles pühendumust ELi integratsioonile ja ELi poliitikaga vastavusse viimisele; kutsub üles ühinemisläbirääkimisi kiirelt edendama, märkides samas, et on oluline võtta vastu kooskõlastatud põhiseaduse muudatused; julgustab kõiki Põhja-Makedoonia erakondi alustama konstruktiivset dialoogi, et saavutada vajalik konsensus nendes muudatustes, mis tugevdaks riigi paljurahvuselist iseloomu ja kiirendaks selle liikumist ELi liikmeks saamise poole;

3. kiidab heaks uue Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu, mille raames antakse Põhja-Makedooniale 750 miljonit eurot toetusi ja laene;

4. tunneb heameelt rahvusvaheliste suhete jätkuva stabiilsuse ja Ohridi raamlepingu rakendamise üle;

5. nõuab tungivalt, et Põhja-Makedoonia intensiivistaks pingutusi õigusriigi ja kohtusüsteemi sõltumatuse tugevdamisel, korruptsioonivastases võitluses, avaliku halduse reformimisel ning meediaomandi läbipaistvuse ja koondumise parandamisel;

Demokraatlike institutsioonide toimimine

6. märgib, et kuigi demokraatlikud institutsioonid toimivad Põhja-Makedoonias rahuldavalt, takistab poliitiline polariseerumine endiselt vajalikke reforme;

7. pooldab Põhja-Makedoonia Vabariigi parlamendi (*Sobranie*) uue töökorra vastuvõtmist, mida Euroopa Parlament on Jean Monnet' dialoogi raames toetanud; rõhutab, et erakondadeülene koostöö on jätkuvalt oluline, et kiirendada ELiga seotud reformide rakendamist ja tugevdada demokraatlikke institutsioone;

8. rõhutab, et kuigi valimisseadustikku on tehtud muudatusi, on siiski vaja põhjalikku valimisreformi; kutsub tungivalt üles rakendama demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo ning Veneetsia komisjoni esitatud täitmata soovitusi;

9. nõuab erakondade ja kampaaniate rahastamise paremat reguleerimist, sealhulgas meetmeid läbipaistvuse suurendamiseks;

10. kutsub üles jätkama saavutuspõhise avaliku halduse ajakohastamist, tegelema politiseerimise süsteemsete probleemidega ja tugevdama läbipaistvaid värbamisprotsesse;

11. kutsub üles võtma lisameetmeid, et tagada riiklike institutsioonide süsteemne vastutus sisuliste ja avalike sidusrühmadega peetavate konsultatsioonide kaudu;

12. nõuab tungivalt, et Põhja-Makedoonia ametivõimud hoiduksid läbipaistmatutest ja politiseeritud vallandamistest ning ametisse nimetamistest sõltumatutes asutustes ja ametites, samuti tagaksid organisatsioonide piisava rahastamise ning otsuste ja soovituste sidusa rakendamise;

Meedia ja kodanikuühiskond

13. tuletab meelde vajadust reformida õigusraamistikku, mis reguleerib veebimeediat ja võrguvälist meediat, et viia see täielikult vastavusse Euroopa meediavabaduse määrusega[4];

14. kordab oma üleskutset reformida põhjalikult eeskirju, mis reguleerivad riigi rahastamist ja erakondade reklaami meedias;

[4] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1083, millega luuakse siseturul meediateenuste ühine raamistik ja muudetakse direktiivi 2010/13/EL (Euroopa meediavabaduse määrus) (ELT L 1083, 17.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj).

15. ergutab võtma meetmeid, et suurendada avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide ja meediat reguleerivate asutuste toimetuslikku ja rahalist sõltumatust, erapooletust ja professionaalsust;

16. märgib murelikult, et ajakirjanikke ähvardatakse ja rünnatakse jätkuvalt; pooldab spetsiaalse prokuröri määramist ajakirjanike vastu suunatud rünnakute seireks ja küberkiusamisest teatamise mehhanismide loomist;

17. nõuab tugevdatud meetmeid uuriva ajakirjanduse ja meediapädevuse toetamiseks, et võidelda vaenu õhutamise, desinformatsiooni ja välismaise sekkumisega;

18. väljendab heameelt riigi elujõulise ja konstruktiivse kodanikuühiskonna üle, mis mängib reformiprotsessis väga olulist ja positiivset rolli; märgib, et kuigi kodanikuühiskonna organisatsioonid tegutsevad üldises soodsas keskkonnas, tuleb rakendada õiguslikke ja finantsraamistikke, et tagada läbipaistvad riiklikest vahenditest rahastamise mehhanismid;

Põhiõigused

19. väljendab muret selle üle, et puuduvad edusammud soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas ja et on hoogustunud soolise võrdõiguslikkuse vastased liikumised; nõuab tungivalt, et riigi ametiasutused parandaksid soolise vägivalla ohvrite juurdepääsu teenustele;

20. märgib, et suhted rahvuste vahel on endiselt stabiilsed ja Ohridi raamlepingu rakendamine jätkub; kutsub üles piisavalt rahastama ja mehitama institutsioone, mis kaitsevad vähemuskogukondade õigusi;

21. märgib, et puuetega inimesed seisavad jätkuvalt silmitsi märkimisväärsete takistustega, kuna riigi õigusaktid ei ole ikka veel kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga;

22. väljendab heameelt esimese kohtuotsuse üle, mis tehti LGBTIQ kogukonna vastu suunatud vaenukõne kohta, kuid nõuab tungivalt, et kõigi vaenukõne, vaenukuritegude ja hirmutamise juhtumite eest võetaks süstemaatiliselt vastutusele;

23. kutsub Põhja-Makedooniat üles tugevdama rände haldamist, parandama õigusaktide vastavusse viimist liidu õigustikuga ning tegelema püsivate probleemidega seoses seadusliku ja ebaseadusliku rändega toimetulemisega;

Õigusriigi põhimõte

24. märgib suure murega, et riigi tulemused võitluses korruptsiooni vastu on halvenenud, eelkõige kriminaalseadustiku muudatuste tõttu, mis on nõrgendanud õigusraamistikku, mille tulemusel on paljud käimasolevad kohtuasjad lõpetatud;

25. märgib, et tajutav usaldus kohtusüsteemi vastu on endiselt väga väike; kutsub üles tugevdama õigusasutuste sõltumatust, läbipaistvust ja tõhusat toimimist;

26. märgib murega, et korruptsiooni ennetamisel ja selle vastu võitlemisel ei ole tehtud edusamme ning et finantsuurimine on endiselt nõrk valdkond; kutsub üles tugevdama

organiseeritud kuritegevuse ja majanduskuritegevuse vastu võitlemise eest vastutavate struktuuride tegevussuutlikkust ja koostööd;

27. nõuab julgeoleku- ja luureasutuste sõltumatuse tugevdamist asjakohaste õigusraamistike kaudu;

28. nõuab täiendavaid jõupingutusi, et suurendada vastupanuvõimet välisriikide sekkumise ja teabega manipuleerimise vastu;

Sotsiaal-majanduslikud reformid

29. soovitab Põhja-Makedoonial jätkata sammudega, mille eesmärk on parandada ettevõtluskliimat ja -taristut, tugevdada haridust ja digitaristut ning tõhustada sotsiaalkaitsesüsteeme;

30. ärgitab Põhja-Makedooniat edendama oma digiüleminekut; rõhutab vajadust tegeleda ajude äravoolu probleemiga, eriti meditsiinitöötajate ja noorte spetsialistide puhul;

Keskkond, energeetika ja transport

31. tuletab meelde, et energiatõhususe, taastuvenergia, varustuskindluse ja heitkoguste vähendamise eesmärkide saavutamiseks on vaja teha täiendavaid jõupingutusi; nõuab tungivalt, et riigi ametivõimud viiksid oma keskkonna- ja kliimamuutusi käsitlevad õigusaktid vastavusse liidu õigustikuga ning tagaksid nende täitmise;

32. rõhutab tungivat vajadust parandada õhukvaliteeti; nõuab tungivalt, et ametiasutused tõhustaksid bioloogilise mitmekesisuse, vee, õhu ja kliimakaitse ning piirkondliku jäätmekäitluse meetmeid;

33. nõuab tungivalt, et riigi ametiasutused teeks pingutusi transpordi- ja energiataristu ning piirkondliku ühenduvuse ajakohastamiseks ning tegeleksid elutähtsa taristu arendamise pidevate viivitustega;

Piirkondlik koostöö ja välispoliitika

34. väljendab heameelt Põhja-Makedoonia väärtusliku panuse üle piirkondlikku koostöösse ja stabiilsusesse tema osalemise kaudu piirkondlikes algatustes;

35. kiidab riigi pühendumust heanaaberlike suhete edendamisele ning selle rolli kahepoolsete vaidluste rahumeelse lahendamise eeskujuna dialoogi ja vastastikuse mõistmise kaudu; tuletab sellega seoses meelde, et kõik pooled peaksid heas usus ja käegakatsutavate tulemustega rakendama kahepoolseid lepinguid, sealhulgas Prespa kokkulepet Kreekaga ning sõpruse, heanaaberlikkuse ja koostöö lepingut Bulgaariaga; kutsub üles järjekindlalt pühenduma dialoogile ja koostööle naaberriikidega, et edendada vastastikust usaldust;

36. tunneb heameelt Põhja-Makedoonia jätkuva pühendumuse üle Euroopa ja Atlandi ookeani piirkonna julgeolekule; kiidab heaks riigi joondumise ELi välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitikaga ning Venemaa suhtes kehtestatud piiravate meetmete täieliku järgimise;

37. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon Euroopa Ülemkogu eesistujale, nõukogule, komisjonile, komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale, liikmesriikide valitsustele ja parlamentidele ning Põhja-Makedoonia Vabariigi presidendile, valitsusele ja parlamendile.

SELETUSKIRI

Euroopa Parlament jälgib tähelepanelikult poliitilist ja sotsiaal-majanduslikku arengut laienemisprotsessis osalevates riikides ning Euroopa Parlamendi alaline raportöör esitab tavaliselt oma raporti pärast laienemispaketi vastuvõtmist. Hiljuti ametisse nimetatud Põhja-Makedoonia alalise raportöörina on mul au esitada oma esimene raport vastuseks komisjoni 2023. ja 2024. aasta riigiaruannetele. Selle raportiga tahan anda tasakaalustatud hinnangu Põhja-Makedoonia keerulisele poliitilisele kontekstile, kutsudes samal ajal poliitilisi sidusrühmi üles edendama reforme ja austama varasemaid kokkuleppeid, samuti kutsun ELi institutsioone ja liikmesriike üles vältima tulevasi kahepoolseid blokaade ning andma riigile vajalikke tagatisi ja kohandatud toetust.

Ohridi raamlepingu (2001) eduka rakendamisega sai riigist piirkonnas eeskuju etniliste vaidluste rahumeelsel lahendamisel dialoogi ja vastastikuse mõistmise kaudu. Vaid neli aastat pärast selle lepingu allkirjastamist sai Põhja-Makedoonia 2005. aastal kandidaatriigi staatuse ja on pikka aega olnud piirkonna esirinnas. Riik on ellu viinud muljetavaldavaid ja keerulisi reforme, sealhulgas ajaloolise nimemuutuse, kuid selle ühinemisprotsessi on kahepoolsete vaidluste tõttu liiga kaua takistatud. Selleks, et lahendada olukord, mille on tekitanud Bulgaaria veto ühinemisläbirääkimiste suhtes, lisas EL 2022. aastal Bulgaaria nõudmised Põhja-Makedoonia ühinemisega seotud nõukogu järeldustesse, kusjuures EL on nende täitmise tagaja. Niinimetatud Prantsuse ettepanek aga lõi muret tekitava pretsedendi, lubades ühinemisprotsessi kasutada kultuuriliste ja ajalooliste vaidluste lahendamiseks. Kuigi see kokkulepe viis lõpuks veto tühistamiseni, esimese valitsustevahelise konverentsi toimumiseni 19. juulil 2022 ja sõelumise alustamiseni, nõuti sellega ka Põhja-Makedoonia põhiseaduse muutmist, et kaasata Bulgaaria vähemus. Kõigi kuue klastri sõelumine lõpetati 7. detsembriks 2023 ja riik saab pärast põhiseaduse muudatuste vastuvõtmist liikuda läbirääkimiste järgmisesse etappi.

Aastatepikkused tagasilöögid ja täitmata jäänud lubadused on arusaadavalt põhjustanud frustratsiooni, pettumust ja avalikkuse toetuse pidevat vähenemist ELi integratsioonile Põhja-Makedoonias. Kuid praegusel ajal, mil rahvusvahelises maailmakorras, nagu Euroopa seda tunneb, toimuvad suured muutused, on tekkinud uus tungiv vajadus ja oluline võimalus ühinemisprotsessi edendada. Kõik poliitilised sidusrühmad, eelkõige valitsuskoalitsiooni parlamendiliikmed ja valitsus, peavad seda hetke ära kasutama ning alustama konstruktiivset dialoogi, et saavutada konsensus eespool nimetatud põhiseaduse muudatustes. EL ja selle liikmesriigid peavad seda püüdlust täielikult toetama, sealhulgas andma tagatisi, et põhiseaduse muudatused ei too kaasa kahepoolseid lisanõudmisi.

Põhja-Makedoonia on koostanud suurepärase ja ambitsioonika reformikava, mis on vaieldamatult üks piirkonna parimaid. Selle range rakendamine viiks riigi tagasi õigele teele, eriti sellistes põhivaldkondades nagu korruptsioonivastane võitlus, kohtute sõltumatuse tagamine, avaliku halduse reformimine ja meediavabaduse olukorra parandamine. Kuid mõni hiljutine suundumus, sealhulgas riigi otsus jääda 2025. aasta veebruaris ÜRO Peaassamblee viimases Euroopa resolutsioonis Ukraina kohta erapooletuks, toetades samal ajal USA resolutsiooni, on tekitanud Põhja-Makedoonia ELi toetajate seas muret selle pikaajalise kursi pärast.

Loodan siiralt, et kõik pooled – Põhja-Makedoonia ametivõimud, ELi institutsioonid ja naaberriigid – tunnistavad hetke kiireloomulisust ning tegutsevad otsustavalt, et edasi liikuda.

Mis puutub Euroopa Parlamendi vastutusse, siis olen pühendunud stabiilse, konstruktiivse, Euroopa-meelse, demokraatliku ja laienemismeelse liidu loomisele, et toetada Põhja-Makedoonia ühinemist ELiga. Loodan, et saan tagada iga parlamendiliikme toetuse, kes jagab seda eesmärki.

LISA: ÜKSUSED VÕI ISIKUD, KELLELT RAPORTÖÖR SAI SISENDMATERJALI

Vastavalt kodukorra I lisa artiklile 8 kinnitab raportöör, et ta sai raporti projekti koostamisel sisendmaterjali järgmistelt üksustelt või isikutelt:

Üksus ja/või isik
Palun sisestage isik või üksus.

Eespool esitatud loetelu koostamise eest vastutab ainuisikuliselt raportöör.

Kui loetelus on märgitud füüsiliste isikute nimi või ametikoht või mõlemad, kinnitab raportöör, et ta on esitanud asjaomastele füüsilistele isikutele Euroopa Parlamendi andmekaitseteate nr 484 (https://www.europarl.europa.eu/data-protect/index.do), milles on kindlaks määratud nende isikuandmete töötlemise suhtes kohaldatavad tingimused ja sellise töötlemisega seotud õigused.